Joni Jaakola, VTT
Tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto
6.11.2025

Asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 113/2025 vp

Pyynnöstä toimitan seuraavan asiantuntijalausunnon hallituksen esityksestä 113/2025 vp ja kiitän mahdollisuudesta vaikuttaa asian käsittelyyn. HE 113/2025 koskee muutosehdotuksia sosiaalihuoltolakiin, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettuun lakiin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja koskevaan lakiin eli varsin laajaa kokonaisuutta. Kyseessä olevissa laeissa teknologian käsittely on ollut puutteellista, vaikka se eri muodoissaan on ollut keskeinen osa sosiaalihuoltoa sekä sosiaali- ja terveyspalveluita. Teknologian tarkempi käsittely laeissa on siis perusteltua ja tarpeellista. Kommentoin esitystä yhteiskuntatieteilijänä, joka on erikoistunut iäkkäiden ihmisten hoivan ja siihen suunnatun teknologian kysymyksiin.

Teknologian määrittelystä

Esityksessä tulisi käyttää ”teknologisen ratkaisun" sijasta vähemmän arvolatautunutta ja normatiivista kieltä teknologiasta puhuttaessa, sillä teknologia harvoin itsessään ratkaisee mitään, varsinkaan hoivatyön resursointiin liittyviä ongelmia. Vaikka jokin teknologia, esimerkiksi valvontaan liittyvä, voi ajallis-paikallisesti ratkaista käytännön pulmia, sama teknologia voi toisessa hetkessä luoda lisää ongelmia. Esimerkiksi palveluasumisen valvontateknologia voi osana työyhteisön käytänteitä toimia erilaisten logiikoiden kautta kuin alun perin ajateltiin. Tällainen teknologian käyttö jää usein näkymättömäksi ja työnjohdolta huomaamatta (Jaakola 2023). **Teknologian näkeminen yksinomaan ratkaisuna peittää näkyvistä siihen liittyvät riskit ja uhat ja vaikeuttaa erontekoa hyödyllisten ja hyödyttömien teknologioiden välillä.**

Liian epätarkka puhe teknologiasta luo myös epärealistisia odotuksia, joiden ei tulisi ohjata lainsäädäntää. Robotiikka on hyvä esimerkki. Esityksen sivulla 22 kerrotaan iäkkäiden ihmisten palveluissa käytössä olevista vuorovaikutus-, seura- ja terapiaroboteista. Näiden todellinen merkitys palveluissa on kuitenkin ollut vähäinen ja robotiikan kehitys hoivapalveluissa on takkuillut yritysten vahvasta markkinoinnista huolimatta (Parviainen 2019). Lähin esimerkki käytössä olevasta robotiikasta on lääkeannostelija, joka pystyy ainakin osittain kommunikoimaan luonnollisella kielellä. Näiden käyttö ympärivuorokautisissa hoivapalveluissa on varsin vähäistä, sillä sivun 23 taulukon mukaan 99,3 % yksiköistä ei käytä kyseistä teknologiaa (käyttöaste on oletettavasti suurempi kotihoidon puolella).

Joni Jaakola, VTT
Tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto
6.11.2025

Muissa pohjoismaissa on viime vuosikymmenten aikana pitäydytty hyvinvointiteknologian (welfare technology) käsitteessä puhuttaessa teknologian käytöstä osana universaaleja sosiaali- ja terveyspalveluita. Käsitteen etuna on, että siinä teknologiaa arvioidaan osana hyvinvointivaltion tarveperustaista sote-palvelutuotantoa. **Hyvinvointiteknologian käsite huomioi siis ensisijassa teknologian käyttöönoton päämäärän, ei sen teknisiä ominaisuuksia, ja voisi siksi sopia ”teknologista ratkaisua” paremmin hallituksen ehdotukseen.** Esityksessä ”teknologiset ratkaisut” rinnastetaan jo nyt hyvinvointiteknologiaan, mikä tulee esille kansainvälisestä vertailusta (kohta 5.2).

Teknologian vaikutusten arviointi

Teknologian vaikutusten huomioinnille sosiaalihuollon ja sote-palveluiden henkilöstömitoituksessa ei ole sinänsä estettä, mutta **esityksessä ei anneta riittävää näyttöä siitä, että teknologialla olisi henkilöstötarvetta pienentäviä vaikutuksia**. Ei ole myöskään perusteltua yleistää jotakin teknologiaa (esim. tekninen valvonta, lääkkeidenjakelu) koskevaa näyttöä kaikkea teknologiaa koskeviksi johtopäätelmiksi.

Teknologian mahdollisuuksien huomiointi osana asiakkaan palvelutarvepeen arviointia on hyvä lähtökohta, mutta esityksessä ei tarkemmin avata, miten tämä käytännössä tapahtuu hyvinvointialueilla tai niiden yksiköissä. Päättävätkö hyvinvointialueet itsenäisesti arviointimenetelmistä? Onko teknologian soveltuvuutta palveluihin tarkoitus arvioida Digi-HTA:n avulla? Jos taas säästöjä on tarkoitus saada ensi sijassa henkilöstövaikutusten kautta, niin tämä menetelmä on ristiriidassa tavoitteen kanssa, sillä siinä henkilöstövaikutuksia ei huomioida.

Vaikka jonkinlainen raja on hyvä määritellä teknologian maksimikäytölle, esityksestä jää epäselväksi, **mihin enintään 0,04 työntekijän vähennys henkilöstömitoituksessa perustuu.**

Teknologian vaikutuksia arvioitaessa ei tulisi nojautua pelkästään työnjohdon näkemyksiin, kuten THL:n vuoden 2024 henkilöstömitoitusseurannassa, jota käytetään ehdotuksen taustatietona (s. 37). Työnjohdon ja työntekijöiden näkemykset esimerkiksi teknisen yövalvonnan vaikutuksista voivat poiketa merkittävästi toisistaan. Vaikka työnjohdolla olisi käsitys työajan säästämisestä ja työresurssien paremmasta kohdentamisesta, hoitajat voivat silti tehdä valvontaan liittyviä tehtäviä teknologian rinnalla ja suhtautua teknisen valvonnan tuloksiin epäilevästi (esimerkiksi toimintahäiriöiden vuoksi) (Jaakola 2023a). Tällainen työ jää helposti näkymättömäksi ja huomioimatta tehokkuus- ja vaikuttavuuslaskelmissa varsinkin silloin, jos työpaikalla on hyvin teknologiamyönteinen ilmapiiri. Tällaisessa ilmapiirissä työntekijät eivät

välttämättä tuo teknologian toimintahäiriöitä esiin tai vaadi niiden korjausta, vaan enemmänkin mukautuvat vallitsevaan tilanteeseen.

Sivulla 45 mainitut raportit ja selvitykset eivät tarjoa riittävää tutkimusperustaista näyttöä teknologian henkilöstövaikutusta koskeville ehdotuksille, sillä niiden ongelmanasettelu on hallituspolitiikan tulosta, ei siitä riippumatonta tiedettä. Myöskään etäkäyntien säästöpotentiaalilaskelma (sivulta 47 alkaen) ei ole täysi uskottava. Kuten esityksessäkin todetaan, teknologia tulisi ottaa käyttöön osana palvelutarpeen arviointia ja pitkälle edennyt muistisairaus yleensä vaikeuttaa etäkäyntien hyödyntämistä.

Jos lakia muutetaan niukkaan tutkimusnäyttöön vedoten, epävarmat ja mahdollisesti vahingolliset seuraukset hyväksytään. Tällainen kokeilumentaliteetti on oireellista viime vuosikymmenten suomalaiselle hoivapolitiikalle (Jaakola 2023b)

Esityksessä huomioidaan, että teknologian käytöstä seuraa myös kustannuksia. Tämä todetaan suoraan esimerkiksi investointi-, koulutus- ja käyttökustannusten osalta (joskaan ei näiden määriä avaten), mutta myös implisiittisesti nousevien asiakasmaksujen muodossa. **Nämä kustannukset tulisi laskea säästöpotentiaalia arvioitaessa ja verrata työntekijöistä seuraaviin kustannuksiin, jotta arvio säästöpotentiaalista olisi realistinen**.

Lisäksi esityksessä todetaan ristiriitaisesti, että teknologian mahdollisuuksista henkilöstömäärän vähentämiseksi on niukasti näyttöä ja samalla, että vain henkilöstömäärän vähentäminen johtaa merkittäviin kustannussäästöihin palveluiden resursoinnissa (joita lakimuutoksilla osaksi haetaan).

Hoivan kokonaisvaltaisuus

Jos hoivaa lähestyy kokonaisvaltaisena suhteena (esim. Hämäläinen 2024), sen osittaminen erilaisiksi työtehtäviksi, joissa teknologia voi avustaa tai korvata ihmistä, ei ole aina mielekästä. Tämä tulee esille useissa esityksen kohdissa. Kirjaamisen osalta kerrotaan, että kirjaamiseen liittyvällä teknologialla ei olisi vaikutusta asiakkaalle annetun palvelun laatuun (s. 10). Väite on kyseenalainen, sillä esim. RAI:n käyttö edellyttää asiakkaan toimintakyvyssä tapahtuvien muutosten kirjaamista ja palvelutarpeen (uudelleen)arviointia kirjausten pohjalta, jolloin kirjauksilla on vaikutusta palveluiden laadun lisäksi niiden piiriin pääsyyn.

Erottelu hoidollisten ja hoitoa tukevien (lääkintä, valvonta, kirjaaminen) tehtävien välillä on esitykselle keskeinen, sillä teknologian ajatellaan soveltuvan tukeviin tehtäviin ja esimerkiksi säästölaskelmat perustuvat tähän. Hoivan käytännöissä erottelu voi kuitenkin näyttää keinotekoiselta. Esimerkiksi lääkehuolto, varsinkin muistisairauden

myötä, vaatii läsnäoloa ja fyysistä läheisyyttä onnistuneen lääkkeidenoton varmistamiseksi.

Sosiaalihuollon ja sen asiakkaiden moninaisuus

Sosiaalihuoltolakiin ja vanhuspalvelulakiin kohdistuvat lakimuutokset ovat yhteiskunnallisesti erittäin merkittäviä, sillä ne koskettavat usein haavoittuvaisessa asemassa olevia ihmisryhmiä, kuten lapsia, vammaisia ja iäkkäitä ihmisiä.

Ehdotuksessa sosiaalihuollolle keskeisiä ihmis- ja perusoikeuksia pyritään asiaankuuluvasti kunnioittamaan. **Sosiaalihuollon asiakkaat nähdään kuitenkin liian yhtenäisenä ryhmänä.** Tästä seuraa esimerkiksi ikääntymisen ja vammaisuuden kokemusten rinnastaminen toisiinsa kotona asumista tukevan teknologian yhteydessä. Vammaisuuden ja ikääntymisen risteäminen on kuitenkin käsitteellisesti ja kokemuksellisesti moninaista ja usein epäselvää (Era 2024), eikä ikääntymistä ja vammaisuutta tulisi liian suoraviivaisesti rinnastaa toisiinsa. Suorat rinnastukset myös häivyttävät ryhmien sisäiset erot, jotka voivat olla merkittäviä.

Yhdenvertaisuuteen ja syrjintäkieltoon liittyen (Kohta 4.2.3.4) **teknologiat voivat myös heikentää yhdenvertaisuutta**, mikä on todettu lukuisissa digitaalisia kuiluja koskevissa tutkimuksissa. Tämä näkyy esimerkiksi tilanteessa, jossa sosiaalihuollon asiakkaiden ja työntekijöiden äidinkieleltään moninaistuvaa joukkoa ei huomioida, vaan teknologiaa suunnitellaan ja otetaan käyttöön valtakieliolettaman (suomi/ruotsi) pohjalta. Vaikka kääntämis- ja puheentunnistustyökaluja on kehitteillä, niiden vaikutuksia ei voi realistisesti vielä arvioida.

Muita huomioita

THL:n kirjallisuuskatsauksen (s. 38) osalta tulisi antaa tarkemmat viitetiedot, sillä se on oleellinen lakimuutosehdotusten perustelujen kannalta. Myös viite ”Jaakola (2023)” (s. 10) on jäänyt avaamatta tarkemmin.

Lähteet

Era, Salla. 2024. Reimagining Boundaries: Policies, Concepts and Everyday Life at the Intersection of Disability and Old Age. Jyväskylän yliopisto.

Hämäläinen, Antti. 2024. Encountering the Other – Care Ethics and the Technologisation of Care of Older Persons. Jyväskylän yliopisto

Jaakola, Joni. 2023a. Risk and Uncertainty in Telecare: The Case of the Finnish 'Elsi'. Science & Technology Studies 36(2), 47–59.

Jaakola, Joni. 2023b. Welfare Technologies in Finland: An Ethico-politics of Hype, Hope and Experimentation. Turun yliopisto.

Parviainen, Jaana. 2019. Hoivarobotiikka ja faktantarkistus. Yhteiskuntapolitiikka 84(2), 232–238.